

ló haláláért. A kutatók szerint pedig előbb-utóbb gyógynövényként is hasznosítani fogják a különböző tumorok ellen hatásos xanthanolidok (xanthinin, xanthatin) tartalmuk miatt.

ERNESTO BALDUCCI SP

A PIARISTA PAP MÚLT ÉS JÖVŐ KÖZÖTT

1. Immár lehetetlen nem észrevennünk azt a krízist, amely a katolikus egyházban mindenütt sújtja mind a szerzetesi fogadalmakban megélt megszentelt élet különféle formáit, mind a szolgálati papság életformáját. Átmeneti krízis ez, amelynek a végén visszatérünk a tegnapi, esetleg újjáalakított formákhoz? Avagy a krízis egyre radikálisabbá válik, mígnem lényegileg megváltoznak ezek a formák? Az a hipotézis, amelyet itt vázolok, a következő: a holnap egyházában a megszentelt élet és a szolgálati papság strukturálisan más lesz, mint ma.

Ennek a hipotézisnek az elfogadása nem jelenti, hogy hűtlenek lennénk a szerzetesség vagy a papság jelenlegi létmódjaihoz. Pusztán arról van szó, hogy objektívan olvasnunk kell az idők jeleit, mint Isten akaratának jelzéseit, és a fokozatosság kritériumát alkalmazva elővételeznünk kell azokat a változásokat, amelyek történelmileg már lehetségesek, és amelyek a fiziológiai folytonosság módjára segíthetik a szükségesnek ítélt fejlődést. A változásnak ellenállni nagyon gyakran az elkeseredés tünete és oka. Vannak történelmi idők - a mienk is ilyen -, amelyekben az, aki a szeretet örve alatt az intézmény változásának kerékkötője, az valójában gyűlöli azt, és a halálát készíti elő. Engem nagyon gyakran - hol csodálattal, hol rosszalóan - újtónak mondanak. Most, hogy túl vagyok a hatvanon, jogom van feltenni a kérdést: állásfoglalásaimat a hűség megnyilvánulásainak ítélik? Egy olyan hűségének, amely sok olyan szerzetes- és paptársam szemében, akik a múlttal való szakítás útját választották, hamisnak tetszik, mert szerintük az általuk elítélt intézmények megbecsülését szolgálta. A magam részéről meg vagyok győződve arról, hogy az igazi hűség a maga megnyilvánulási módjait és ritmusát Isten népének útja, a saját tudatának szintjei, és végül saját késlekedései alapján határozza meg. A hűség nem teológiai, nem is jogi valóság, hanem vitális.

Éppen ezért a modellek krízisét a tudatunkban úgy éljük meg, hogy ezek a múltban is, a jövőben is relatívak, és ezért csak akkor érvényesek, ha szeretettel és ugyanakkor távolságtartással, a hűtlenségre nyitott hűséggel éljük meg. „Csak egyvalami fontos: az Isten országa.”

2. Az említett krízis oka nem egyszerűen a társadalom változása, hanem sokkal inkább az egyház önmagáról alkotott felfogásának megváltozása, amelynek utolsó, pünkösdi pillanata a zsinat volt. Ezt a változást röviden így lehetne megfogalmazni: a hívő felfogás az

aszketikus-vallási tengelyről az etikai-messiási tengelyre vált. Az egyház megváltoztathatatlan célja a világ teljes megváltása mindenféle szolgaságtól, melyek eltorzítják a teremtésnek a teremtő által elgondolt arcát. Az egyház nem cél, hanem eszköz. A cél az Isten országa, amelyet az „ember országának” is nevezhetünk abban az értelemben, hogy az minden emberi várakozást betölt. Következésképpen az emberi felszabadulás és növekedés minden mozzanata, amely társadalmilag felfogható módon az „emberi jogokban” nyilvánul meg, lényegi része az evangélium hirdetésének és a róla szóló tanúságtételnek. Ezért mondta II. János Pál, hogy az ember „az egyház elsődleges útja”. Ezt ki lehet egészíteni azzal, hogy nemcsak az útja, hanem a célja is, természetesen hangsúlyozva azt, hogy ezt a célt az egyház a maga teljességében tekinti, amely magában foglalja az ember és Isten közösségét is. Mindenesetre elvesztette értelmét az a régi pasztorációs stratégia, amely az egyházat „Isten jogainak” védelmezésére kötelezte. Történelmi-, politikai síkon ugyanis Isten jogai az ember jogaként jelennek meg.

Ebből a változásból következik egy olyan tény, amelyet már mindenki lát: az ember reményeinek evangéliumi minősítése, még azoké a reményeké is, amelyek forradalmi alakot öltenek. Nagyon is természetes, hogy a fiatalokban az evangélium radikális megélésének szándéka ma nem úgy nyilvánul meg, mint a múltban: nem mint fuga mundi, hanem mint az ember másféle jövőéért való odaadottság. Egyébiránt miféle célt állított maga elé Kalazancius, amikor első társaival Róma külvárosában az elhagyatott gyerekek tanítójává lett? Talán nem arra törekedett, hogy egy másfajta jövőt biztosítson ezeknek a gyerekeknek, mint amire a társadalom peremére szorítottaságuk kárhóztatta őket?

3. Az egyház a maga próféta-messiási természetét akkor fejezi ki teljességgel, amikor a hívő közösség az eukarisztiát ünnepli. Teljes jogon az eukarisztikus közösség az egyház, amikor is kifejező módon egész: Pál teológiája szerint a különféle karizmák éppen az eukarisztiában találják meg értelmüket, és itt épülnek egésszé. A megszentelt élet és a szolgálati papság értelmét is az eukariszta tárja fel. A hierarchia ugyancsak itt nyeri el értelmét mint a közösség „diakóniá”-ja. Igaz, hogy a közösség nem lehet *in actu perfecto* a pap, a püspök és a pápa nélkül, de a pápának, a püspöknek és a papnak csak a közösség miatt és a közösségben van értelme. A szerzetesi közösségek hierarchiájának is (a házfőnöknek, a provinciálisnak, a generálisnak) sajátos értelmét az eukariszta- egyházzal való élő kapcsolatban kell megtalálnia.

Ugyancsak itt, az egyház életének csúcán és forrásánál érhető meg és fejeződik ki a legősibb keresztény erény, az obedientia fidei. Az a kór, amely beteggé teszi az egyházat és - sőt, legelső sorban - a szerzetesi életet, az obedientia juris szakralizálása, azaz a jogi engedelmességnek az üdvösség útjává való átformálása. Ehelyett a hívő engedelmességnek, illetve minden olyan engedelmességnek, amely keresztény akar lenni, az a lényege, hogy meghallgatja és alázatosan befogadja Istennek a közösségben hirdetett Igéjét. Biztos, hogy Isten Igéjét az eukarisztikus közösségen kívül is meg kell hallani, a cella

csöndjében is, a szerzetesi közösség találkozásában is, de mindig azzal a feltétellel, hogy a hallgatásnak ezek a formái kapcsolatban legyenek az eukarisztikus közösséggel, ahol egyetlen valaki a Mester.

A szerzetesi életet azért is jellemzi ma zavarodottság, mert elszigetelődött az egyháztól, mint hívő közösségtől, amelynek egységét a püspök jelzi és biztosítja. A szerzetesi odaszentalódás karizmája csak akkor fogja megtalálni teljes értelmét, ha a helyi egyházzal teljes és elismert közösségben lehet megélni. Amíg a helyi egyházak jogi-adminisztratív valóságok lesznek, a szerzetesi élet képtelen lesz megtalálni tengeletét és tápláló környezetét.

4. Az az egyházi alak, akit az átalakulás folyamatai leginkább érintettek, a pap. A zsinat elvetette a „De sacerdotibus” című tervezetet, amelyet az előkészítő bizottság készített. Az új javaslat vezette be a „presbiter”-t a sacerdos helyett. Ez a szócsere két olyan teológiai igyekezetnek engedett, amelyet a más egyházak megfigyelőinek jelenléte még elevenebbé tett: az egyik az új törvény egyetlen papságát, Krisztus papságát érintette, a másik Isten egész népének kiváltságával, az általános papsággal kapcsolatos. Mint ismeretes, a szent megjelölést a közösség szolgálattevőire (minister) akkor vitték át, amikor a pogány „sacerdotes” szerepét átvették az egyház tisztviselői. Ekkor torzult a szolgálattevő és a közösség közötti szerves kapcsolat a pap szakrális előjogainak javára, aki ettől fogva a vallási kultusz embere lett. A zsinat eleven lendülete azonban ellentétes irányú volt, az volt a célja, hogy helyreállítsa Isten népének krisztológiai előjogait: királyi, papi és prófétai jellegét. Emiatt a tendencia miatt került krízishelyzetbe a szerzetességre való férfi hivatásnak és a papi rendszere fölvételének összekapcsolása. Ugyanis:

A szerzetesi hivatás az Isten és a hívő közötti kapcsolat belső eseménye: az egyház jóváhagyhatja, de nem tudja sem előidézni, sem megakadályozni. Laiusi karizma, amelyben a hívő szabadsága és a Szentlélek szabadsága közötti találkozás termékenysége nyilvánul meg. Ezzel szemben a szolgálatra szóló meghívás az egyházi közösségtől származik, és a közösség igénye az, hogy a szolgálattevőben szerves és állandó kapcsolatot alakítson ki önmagával. A közösségnek ez az előjoga történelmileg a hierarchia intézményének abban a kompetenciájában kristályosodott ki, hogy nemcsak felszenteli, de ki is választja a szolgálattevőket. Történelmi jelentőségű, súlyos kérdés vetődik fel: kivel szemben van felelőssége a szolgálattevőnek, a közösséggel szemben, vagy a püspökkel szemben? A szerzetest illetően pedig az a kérdés: ki választja ki őt a szolgálatra?

A szolgálattevőt az egyház egy konkrét közösséghez küldi. A szerzetes „pap”-nak is megvan ugyan a szolgálata, de általában nincs közössége. Az egyházatyák szívesen állították párhuzamba a szolgálattevők és a közösség közötti viszonyt a völegény és a menyasszony kapcsolatával. Ez alapján mondhatjuk: sok esetben a szerzetes szolgálata olyan, mint a megkö-

tött, de nem konzummált házasság, vagy mint egy valós völegény és egy elméleti menyasszony közötti házasság. Ennek az anomáliának beszédes és elgondolkodtató szimptomája volt (vagy még ma is?) a konventekben mondott magánmise: minden egyes szerzetes egy mellékoltárnál mondja a saját miséjét látható közösség nélkül. Ha az egyházzal mint szentségről gondolkodunk, a láthatóság nem mellékes szempont, hanem a láthatatlan titok érzékelhető jele. Milyen misztériumnak jelei a magánmisék?

A felszenteléssel a szerzetes ontológiailag része lesz a helyi egyház corpus presbyteralé-jának, minthogy papsága lényegileg kapcsolódik a püspökhöz. Ez a közösség és a belőle következő pasztorális felelősség még mindig elégtelenül jelentkezik a gyakorlatban. A szerzetespapok az egyházmegyékben mintegy külön testként élnek, nem bízik meg bennük a világi papság, és csak mint kiegészítő csapatot veszik őket igénybe.

5. A zsinat az apostoli hagyományhoz visszatérve módosította a szolgálati papság sajátos szolgálatának értelmezését. A presbiter nem annyira a kultusz embere, mint inkább a Szóé. A kultusz embere a religio societatis lényegi (és pogány!) alakja, és ekként tartja számon a politikai hatalom, amely a klérusban mindig a hatalom gyakorlásának ideológiai apparátusát, a legitimitáció és az egyetértés eszközeit látta. A Szó embere szükségszerűen prófétikus személy, természetes dialektikában áll a fennálló hatalommal.

Ennek a változásnak a következtében a szolgálattevő kilöködik a szentnek az egyéni és társadalmi elidegenedéstől burjánzó teréből a prófétikus terek felé, amelyek mindig azon ellentéteken belül találhatóak, amelyekből él a történelem, és amelyekben kifejeződik a gyengéket elnyomó és megalázó világ örök gonoszsága.

6. A fentebb leírt változások alapján megfogalmazható egy olyan hipotézis, amelyet a tanítóhivatal még nem fogadott el, de amelyet megosztok az Olvasóval, hangsúlyozva, hogy hipotézisről van szó. A jövőben két kategóriája lesz a szolgálattevőknek. Az elsőbe tartoznak a helyi közösségek vezetői, akiket a közösségek választanak ki, és a püspökök fölszentelnek. Ezek élete nem fog eltérni a hívőké- től, a házasságot is beleértve.

A másik kategóriát azoknak a szolgálattevőknek kellene alkotniuk, akik teljes időben odaadják magukat nem egy konkrét egyháznak, hanem a teljes helyi egyháznak, vagy még általánosabban az egyetemes egyház szolgálatára. Teljes rendelkezésre állásukat „az evangéliumért való szabadság” objektív állapotával kellene kifejezniük, tehát a celibátussal is. Bizonyos módon pontosan ők lehetnének a holnap „szerzetespapjai”, akik tagjai egy olyan közösségnek, amelyet sajátos karizmája szerinti fogadalmak kötnek, és ugyanakkor teljesen a helyi és az egyetemes egyház rendelkezésére állnak. Mint a Szó szolgálójának Isten Igéjét ki kellene fejezniük életformájukkal is, amely vállalja az evangélium prófétai feszültségének lefordítását. A monachus életnek, illetve utóbb a különféle szerzetesi családoknak az eredeténél az a cél jelentkezik, hogy elővételezzék az időben az eljövendő Országot, főként pedig hogy elismerjék: az Ország abszolút voltát mostantól fog-

va élni nem jelent a világból való menekülést, hanem a teremtés legmélyebb vágyainak teljességükben való megvalósítását. A szerzetesi élet tehát már önmagában az evangélium erőteljes hirdetése.

A papi szolgálat *proprium*a pedig, ahogyan a zsinat újra föltárta, ugyanez, azaz a Szó szolgálata: a kenyér és a bor konsekrációja csak egy - a legfőbb - mozzanata az Ige hirdetésének. Itt derül ki, hogy a két karizma ugyanazon szolgálatban gyökerezik.

7. Ezek a változások teljes mértékben érintik a piaristát, aki szerzetespap, negyedik fogadalma miatt ráadásul nevelő is. Rendünkben általában az iskolai szolgálat elnyomta - ha nem szüntette is meg - a papi szolgálatot. Azt hiszem, hogy az új piarista identitás kialakítása magával hozza a három karizmának - a szolgálatnak, a próféta tanúságtételnek és a nevelésnek - az újra megtalálását mind a tudatban, mind a gyakorlatban, jelenleg ugyanis ezek még mindig elhatárolatlanok, olykor elsovadtak. A zsinaton megszületett teológia már megrajzolta azokat a vonalakat, amelyek mentén újra fölfedezésük megtörténhet:

A nevelés önmagában véve laikus, sőt laikus [profán] tevékenység, és ekként is élük, de amennyiben a célja a tudat felszabadítása és kibontakoztatása, önmagában már evangéliumi is. Aki azt mondja egy tudatnak: „Kelj fel, és járj!”, az ezzel már az Isten Országá szemponyjából hatékony tettet hajtott végre. Azt lehet mondani, hogy a piarista olyan pap, aki felszabadító szolgálatát a nevelési folyamaton belül végzi.

A szerzetesközösség, amelynek értelme az evangéliumi próféciáról való tanúskodás, főként a fiatalok világában, eukarisztikus közösséggé válhat: ez maga az a „helyi egyház”, amelyben a piarista pap közvetlenül éli rendjének karizmáját. Ez azt is magában foglalja, hogy intézményeinkben a közösségi eukarisztia valóban központivá, vonatkozási ponttá válik, amelyben megtapasztalható lesz a hívó engedelmesség, a testvériség, az Ország várása, a világ üdvösségéért való közösségi odaadottság. Az elmélkedés és az imádság egész aszketikus hagyományának szerintem újra kellene élednie a koncelebráció mindennapi gyakorlatában, amelynek keretében váltásban kellene elnökölnünk az eukarisztián, beleértve az Ige hirdetését is. Ebben a körköröségben, amely mindegyikünket az Ige hallgatójává és hirdetőjévé tesz, találja meg táplálékát az igaz testvériség, és találja meg valódi helyét az Isten Országáért vállalt közös felelősség. Milyen szomorú visszagondolni azokra az időkre, amikor házainkban kollektívan élt a magánima, és magánosan végeztük a legfőbb közösségi imát, az eukarisztiát! Nemde mindez végérvényesen a múlt?

A szerzetesközösségnek, amely egyházi közösségnek minősíti magát, összejövetele és animáló központtá kellene lennie, amely körül egy egyre nagyobb (lehetőleg fiatalokból álló) laikus közösség alakul ki, amely feladatának tartja a hitben való közösségi növekedést, mind a kontempláció, mind a társadalmi elkötelezettség szintjén. Az, hogy manapság sok pia-

rista újra fölfedezi a plébánosi tisztelet, lehet pozitív tény, ha azt vesszük számításba, hogy ez az egyháznak nyújtott szolgálat. De lehet negatív tény is, ha a plébániára való áttérést úgy értékelik, mint a pasztorációs tevékenységbe való igazi bekapcsolódást. Az úgynevezett bázisközösségek legalábbis jobbesetben valódi és tényleges „helyi egyházak”, amelyek egy-egy igehirdető körül szerveződnek, egy bizonyos karizma iránti affinitásból. Minden háznak egy bázisközösség terévé kellene válnia, azaz olyan helyi egyházzá, amely sajátos jellemzőkkel rendelkezik, mint amilyen a fiatalok világával való szerves kapcsolat.

Mint „szerzetespapoknak”, akik teljes mértékben az evangélium rendelkezésére állnak, egyénileg és közösséggel egyaránt készségesen szolgálnunk kellene az egyházi közösségeket és az egyház jelenlétét olyan területeken, ahol társadalmi ellentétek vannak és ahol a társadalom fejlődik. A „*exemptio*” régi intézményének legalábbis implicite az volt az értelme, hogy a szerzetespap az egyetemes egyház rendelkezésére álljon.

Éppen csak vonalaiban vázoltuk a lehetséges fejlődést. Magától értetődik, hogy ebben a folyamatban rendünknek meg kell válnia kulturális és anyagi felépítményeitől. Valódi fenyegetést igazában a túlélési ösztön jelent. Ha az akarna maradni, ami, akkor bizonyosan halállal végzi, mégpedig nem azzal a halállal, amely a kereszthalált formázza, hanem azzal, amely a terméketlen fügefához hasonlít.

A rend történelmi jövője annak a kisebbségnek a kezében van, amelynek van erős hite és reménye ahhoz, hogy bátran és mintegy a múltnak meghalva megkíséreljen új életformákat kialakítani.

Létezik ez a kisebbség? That is the question!

A pusztai atyákról szóló történetek között van egy, amelyet szívesen idézek záradékként. Egy fiatal szerzetes nem tudta megérteni, miben is áll a monachus élet. A koinobiumban élt egy több mint százéves szerzetes, aki szent hírében állt. A fiatal szerzetes fölkereste, és megkérdezte tőle: „Mit jelent monachusnak lenni?” A szent így felelt: „Az igazi monachus az, aki állandóan azt kérdezi: Mit jelent monachusnak lenni?” Miután megpróbáltam a piarista pap fiziognómiáját néhány vonással felrajzolni, azért, hogy ne legyek balga, én is föltenném a kérdést magamnak: de hát mit jelent piarista papnak lenni?

Mindaz, amit tudok (és amit megpróbáltam elmondani), sokkal kevesebb, mint amit nem tudok.